

ТЕРОРИЗМЪТ И ТЕРОРЪТ КАТО СРЕДСТВО. ИСТОРИЯ, ТРАДИЦИЯ, БЪДЕЩЕ. Тихомир Стойчев

Едва ли има днес ден, в който някой да не говори за тероризъм, да не ни заливат новини, свързани с него.

И всеки, в една или друга степен, е запознат с част от основните версии за съществуването и проявите му.

Реакция на слаби срещу силни;

Крайна проява на социален конфликт;

Обективно съществуващо явление, със свои логични причини, използвано като средство за постигане на различни цели;

Съществуването на радикални, терористични групи и организации, които извършват или заплашват да извърша насилствени акции, има за последици реални деструкции, които се отразяват на субективно и обективно ниво.

След извършените в края на декември 2013 г. атентати във Волгоград руската журналистка Миронова постави няколко въпроса и издига версии: никой не иска да поеме отговорност за извършени терористични акции; не се търсят и посочват заинтересованите; никой не обяснява в последните години какво искат терористите и кои са те; власти и медии не сочат мотивите на „самоубийците“; ако до 1990 г. терористите воюваха за отделянето на Кавказ, а после за извеждане на войските от Чечня защо сега се взривяват един- друг, защо не оставят записки и послания; дали властта пък не знае кой взривява и защо не го залавя тогава; кога и какви искания издигат терористите, кой и на какво основание ги изпълнява; ако последните взривове са свързани с Олимпиадата не е ли изгодно да взривяват онези, които са се накрали и за да скрият мащабите на грабежа сега взривяват; защо терористичните актове първо се коментират от СКР, от Владимир Маркин, а едва след това от представителите на ФСБ, НАК и защо така изплуват най- невероятните версии; дали и кой налага цензура.

И над кого?1.

Преди последните атентати във Волгоград, прогърмяли в навечерието на Новата 2014 година погледите на световната общност са обърнати към предстоящата в Сочи поредна зимна Олимпиада. Срещу нея обеща да предприеме действия известният чеченски екстремист Доку Омаров.

Но едва ли само с това може да се обясни случващото се.

Волгоград е разположен на пътя към регион, който води към Черно, Азовско и Каспийско морета.

Тук се оформя средоточие на интереси, в който се преплитат историческите пътища на множество народи и страни.

В интервюто на о.з. ген. Тодор Бояджиев с армейски генерал Вл. Крючков, разузнавач и дипломат, ръководител на съветското разузнаване и КГБ последният твърди, че в новата парадигма на международните отношения САЩ и Русия се очертават като основни съперничаещи си сили и след падането на Берлинската стена. Според Крючков, „докато САЩ не направят всичко възможно за разчленяването на Русия, те няма да се успокоят“². В дългосрочен план той предупреждава за предизвикателства пред международната сигурност, които трябва да бъдат преодолявани с общи усилия, сред които на едно от първите места поставя мюсюлманския фактор и ислямския фундаментализъм.

В този аспект са и напомнянията му за наличието на конфликти на Балканите³.

"Терористите твърде плътно са се заели с Волга, като задачата им се състои в това не само да радикализират определени религиозни елементи в Поволжието, но и да разкъсат Русия на части», твърди руски политолог след атентатите от края на декември 2013 г. във Волгоград⁴.

По-вероятно е и сега да наблюдаваме една от проявите на вековен конфликт, целящ присъствие и надмощие в региона на великите сили, претенции на регионални и вътрешни играчи.

Основен мотив във всичките конфликти тук е достъпа до участие в експлоатацията на материални ресурси територия, нефт и газ, и нематериални- власт и влияние. Ето за това най-вероятно се цели преди всичко предизвикване на конфликти в зоната на единствения излаз на Русия към Крим, към Черно, Азовско и Каспийско морета, към ограничаването на възможностите за влияние в Кавказ.

Първите обяснения на терористичните актове, извършени във Волгоград с акт на отмъщение на дагестанските радикални ислямисти заради успешна акция на федералните руски сили срещу тях преди това може и да са верни, но не може да бъдат единствени.

Намесата на Русия за защита на правителството в Сирийския конфликт, в за пореден път разбунената Украйна очерта периметър, от който тя не би желала повече да отстъпва. Едновременно се оспорва символния капитал на руската нация- вековни политически, дипломатически и военни битки, обща история. Отстъпването ще означава и материални загуби- енергодобивни и енергопреносни зони, военни бази и др.

Основните страни в конфликтите, действащи твърде предпазливо, ще бъдат: от едната страна Русия, от друга всички претенденти да сложат ръка върху всичко това и да я отслабят, а защо не и изключат в качеството на фактор. Ето за това зад най-често сочените радикални участници- терористичните и незаконни въоръжени формирования

в региона скрито стоят активните участници в световната геополитическа битка. А в тази битка местните играчи, твърде малки като потенциал, може да участват само като инструмент, към който един или друг голям играч посяга, за да обслужи интересите си.

В Крим се завръщат все повече татари, заредени с усещане за историческа несправедливост. В целия регион все по- силно личи връзката и влиянието на исляма.

В размирната руска република Дагестан често екстремисти извършват атентати⁵.

Успоредно в рамките на операция на руските сили за сигурност, проведена в Петровское, край дагестанския град Хасавюрт е убит Ислам Атиев, участник в бандата на Доку Умаров, действаща на територията на Чечня⁶.

Последният открито заплаши да провали Олимпиадата в Сочи.

Взривно устройство избухва при преминаване на автомобил в дагестанския град Хасавюрт, като един случаен минувач загина, а двама полицаи бяха ранени⁷.

В Москва загина при странна катастрофа вицепремиерът на Дагестан Гаджи Махачев, бил преди постоянен представител на Дагестан към президента на Русия през 2007 г. и от януари 2013 г. получил новия пост⁸.

Само за времето от 23 до 29 декември 2013 г. в Северен Кавказ са пострадали 22 души, от тях 15 загинали и седем ранени. Сред загиналите има служител на силовите структури на Дагестан, трима граждани на Дагестан, трима от Ставрополския край, един от Кабардино- Балкария, шестима, подозирани като бойци от незаконни въоръжени формирования в Дагестан и един от Кабардино- Балкария.

Република Дагестан от състава на Руската Федерация се намира в Северен Кавказ, граничи с Каспийско море и е населена от множество етноси. Множество от населението изповядва ислям. Етническите руснаци в страната са незначително мнозинство- около 3. 5- 5 %. След разпадането на СССР се активизират вътрешните етнически и сепаратистки конфликти, усилвани допълнително от ролята на радикалния ислям.

Интересите към Каспийския регион и прилежащите към него територии, обкръжаващите ги страни са били обект на интересите на великите държави от доста по- рано. В края на XVIII и началото на XIX век в Средна Азия все по- отчетливо се наблюдават сблъсъци между Русия и Великобритания. Те повишат и интересите си една спрямо друга, да изучават политическата и икономическа ситуация в средноазиатските държави, главно Персия и Афганистан. Прибягвайки до изследователски и научни експедиции, тайна дипломация, всеки се опитва да укрепи своите икономически и военно- политически позиции в Средна Азия.

Към края на 1800 г. настъпва разрив в отношенията.

През януари 1801 г. руският император Павел I разпорежда на генерал Орлов, командващ Войските на Дон, да се придвижи към Бухара и Хива и присъедини земите им. Англия от 1808 г. открива първото английско посолство.

Афганистан привлича и Русия, но нейните усилия се разпростират и върху Персия, която с активната подкрепа на англичаните настоява да бъдат върнати Закавказието, Дагестан и земите до Кизляр. Когато през 1804 г. персийският шах Фахт Али (1798-1834) изисква незабавно извеждане на руските войски от Грузия и Гянджинското ханство, то става достатъчен повод за руско-персийска война (1806-1813).

След като руските войски завземат почти цялото Закавказие, на 12/24 октомври 1813 г. е подписан Гюлистанския мирен договор, според който Русия получава Дагестан, Грузия, Имеретия, Гурия, Мингралия, Абхазия и ханствата Карабах, Гянджинско, Шекинско, Кубанско, Бакинско, Ширванско, Дербентско и Талшко и правото да държи военен флот в Каспийско море.

Персия с времето продължава претенциите си.

През 1825 г., когато в Русия на смяна на Александър I идва Николай I шах Абас-мирза провокира военни действия, стремейки се да застави Русия да се откаже от кавказките си придобивки, от позиции в Близкия и Среден Изток. В средата на 1826 г. персийските войски нападат внезапно форпостове на руските войски и завземат някои населени пунктове. През пролетта на 1827 г. руските войски навлизат в дълбочина в Персия.

На 10/22 февруари 1828 г. в Туркманчай е подписан мирен договор, който обезсилва предходния, Гюлистански. Нахичеванското и Ереванско ханство преминават към Русия, а ханът е принуден да признае дори отказ на наследниците му от претенции към земи и населяващи ги народи, включени веднъж в руската империя. Освен Русия никой не може да държи военен флот в Каспийско море, а еднакви права са дадени на руските и персийски търговски съдове. Всъщност, това положение остава валидно чак до разпада на СССР.

За времето от 1830-1840 Русия не преустановява опитите си да се закрепят и на източния бряг на Каспийско море, както и да установи приятелски отношения с Хива и Бухара. Стременията обаче предизвикват активна реакция на Англия, която започва антируска пропаганда. Английският публицист Д. Уркарт описва руската заплаха и формира възгледи, обосноваващи противопоставяне срещу нея. Публикациите са използвани за аргументи при нападението срещу Персия и Афганистан през 1838 г. Общественото мнение и повлияването върху английската буржоазия били осигурени.

Руската заплаха става основно и универсално средство за обосноваване на завоевателната политика. Във войната 1838-1842 Англия не успява да превърне Афганистан в своя колония, но се придвижва напред и присъединява към владенията си Синд и Пенджаб. Стъпките на Великобритания подбуждат Русия към мерки за укрепване на своите позиции и граници. За да препречи пътя на англичаните, тя предприема настъпление към Хива през 1839 г.

Афганистан има само условна стойност, като включва възможностите за пряк път към Индия. На историята са познати над 20 велики нашествия към Индия за четири хилядолетия, като всички те минават през Афганистан.

През 1842 г. Русия изгражда астрабадската морска станция на остров Ашур- Аде, а през 1846 г. и консулство. В кратък период са изградени още руски укрепления- Ново Петровск, Александровско, Оренбургско на река Турга и Уралско на река Иргиз, Раим, Карабутак, форт Шевченко.

Геополитическите успехи на Русия от средата на XIX в. подтикват качествените изменения в нейния вътрешно- политически и икономически живот, водещи до развитие на капитализма. Започва кампанията по овладяването на Средна Азия. Изпратени са експедиции за изучаване на икономическата и военна ситуация в ханствата на Средна Азия, Персия и Афганистан под ръководствата на граф Н. П. Игнатиев и Н. В. Хачевски. Една от техните цели е и намаляване на влиянието на Англия и едновременно укрепване на Русия на източния бряг на Каспийско море.

Вече през 1864 г. ръководителят на руското дипломатическо ведомство А. М. Горчаков и военният министър Д. А. Милюков в записка до Александър II обосновават виждането, че Русия не е необходимо да владее този регион, а само да развива търговски отношения в него.

За разлика, Англия непрекъснато предприема действия, които целят изтласкване и отслабване позициите на Русия в Средна Азия и въпросните земи. Правителствената политика на Русия по Средна Азия се насочва към укрепване границите на вече заетите земи, съхраняване на лоялни отношения с местното население и баланс с Великобритания. През 1866 г. за сметка на новопридобитите земи е образуван нов самостоятелен военен окръг, по- късно Туркестанското губернаторство начело на който е поставен генерал- адютанта К. П. Кауфман.

Тези руски успехи предизвикват поредната английска реакция.

През 1868 г. е публикуван труда на английският военен, парламентарист и дипломат Хенри Роулинсон- „Англия и Русия на Изток”, в която авторът настоява за бърза намеса, доколкото Русия стремително се приближава към Афганистан.

След идването на власт на правителството на У. Гладстоун(1870- 1874) сблъсъците между Англия и Русия заради Средна Азия се усилват заради търговията и интерес към нефта.

Във Великобритания се оформя мнението, че за да бъде спряна Русия в Средна Азия е необходимо придобиване на господстващо положение в Афганистан. В провеждането на новата си политика тя активно използва военните и разузнаването, докато води двойна игра- от една страна декларира пред Русия, че смята въпросът с независимостта на Афганистан за първостепенна важност за сигурността и

благополучието на Британката империя, за спокойствието на Азия, от друга окупира важни стратегически пунктове, настоява за ясни граници, внушава на емира опасност и го тласка към враждебна на Русия политика.

Втора англо-афганистанска война започва през 1878 г., като 35 хиляден англо-индийски корпус нахлува в Афганистан. Като използват широка мрежа от свои сътрудници, англичаните разпространяват различни слухове и прокламации, с които целят разрушаване единството на афганистанския народ. Заели по-голяма част от територията на страната, англичаните налагат през 1879 г. Гандамакския договор, с което получават контрол на всички вътрешни проходи, водещи към Индия.

Афганистан е лишен от правото да води самостоятелна външна политика, а в Кабул се настанява окончателно английски резидент (губернатор). Страната става протекторат. Емирът получава ежегодна субсидия.

Съперничеството между Русия и Англия за геополитическо господство през XIX век, за пазари, транспортни коридори, а от 70-те години на XIX век и за стратегическите ресурси на Каспийския район и Персия обхваща страните от Средна Азия, Персия и Афганистан. Постепенно в конфликтите са въвлечени и други страни, едновременно използвани и като инструмент за провеждане на съответния политически курс.

През август 1907 г. в Санкт Петербург Англия и Русия подписват Конвенция за сферите на влияние в Персия, Афганистан и Тибет. Персия е разделена на три части, като Северната е за Русия, Южната за Англия а Централната остава неутрална.

Признати са новите граници на Русия в Кавказ и Средна Азия.

„Голямата игра- 1” завършва⁹.

И в нея личи оформящата се роля на религиозните елементи.

Подготвяйки голямата война, Хитлер подпомаган от своите специални служби и дипломати противопоставя балканските народи, използвайки национализма, сепаратизма и националните им противопоставяния и претенции, като ги усилва с исляма.

Всъщност, „мюсюлманският фактор” в експанзионистичните планове на Германия може да бъде проследен още от края на XIX, началото на XX век. Кайзер Вилхелм II използва освободителните движения на арабските и мюсюлмански народи, които настройва против Великобритания и Франция. След Първата световна война Османската империя застава на страната на военния блок на германците се опитват да запазят влиянието си в Крим и Кавказ за сметка на използване на мюсюлманското население и неговата религия. Приоритетни за външната им политика се очертават Близкия и Среден Изток, Балканите и южноруските райони със Средна Азия¹⁰.

Че „малките държави” са само инструмент сочат и някои примери.

При среща в Москва на 16 декември, 1941 г. между Сталин и външния министър на Великобритания Идън се обсъжда следвоенното устройство на Европа от две части: за взаимопомощ и за решаване на териториални проблеми. Стигайки до Турция, Сталин споделя, че тя трябва да бъде възнаградена с района на Бургас, част от Додеканезките острови и част от Сирия заради съблюдаване на неутралитета, а България наказана заради прохитлеристкото си поведение. Казаното е възможно също да е предназначено за ушите на самите турци чрез англичаните, а съветското ръководство цели неутрализиране на своя южен съсед при негативен сценарии.

За пореден път обаче за всички „големи“ се оказва полезно да бъде стартиран национализма, сепаратизма и отключени международните и религиозни конфликти.

Очертава се реализиране на проект за конфедерация от независими кавказки държави, с които се цели Кавказ да стане толкова предсказуем в международната политика, колкото са Балканите, т.е. завинаги нестабилен, откъснат от Русия и международно признат.

Немците полагат усилия и включват пропагандната машина.

На турският посланик Герее в Берлин, приет лично от Хитлер, се внушава, че в преговорите с германците руснаците са настоявали за Черноморските проливи, а отказът на немците е една от причините за войната, че Великобритания и СССР си били поделили зоните на влияние и Турция е в съветската зона. В статия проф. Ренер от Колумбийския университет твърди, че в случай победа на съюзниците цялото европейско крайбрежие, включително Пролитите, ще премине към Русия.

Турция е пасивна, запазва неутралитет, но това не означава, че не работи по дългосрочни цели.

В края на юли 1941 г. резидентът на НКВД в Турция докладва в Центъра:

„Турското правителство се стреми да не показва своите планове и заинтересованост от кавказкия въпрос, дава обаче разпореждане на политическия отдел на Управлението за сигурност и полицията да не допускат легални форми на работа на емиграцията и каквито и да било действия от тяхна страна, които да бъдат оценени като враждебни от страна на СССР. Видно от документи на Анкарския отдел на Управлението за сигурност и от беседите на Якуб и Шамил с фон Папен, турците провеждат необходимата подготовка с помощта на своите разузнавателни служби, като цялата дейност на лидерите на емиграцията, плътно до контактите им с немците и японците държат под свой контрол. ....турците не желаят изостряне на отношенията с СССР, като ги смятат за несвоевременни, но и не искат да изпускат от ръцете си активното покровителство над емиграцията и инициативите, за да предявят своите претенции за права върху територията на Закавказието, където те, разбира се, не биха желали немците”.

По това време в Турция с тази категория лица работят основно три служби: Военното разузнаване на генералния щаб- Истихбар бюросу; Главното управление за обществена сигурност при МВР- Умум Ешниет Мюдюрлюю; Службата за национална сигурност- Милли Амниет Хизмети(МАХ), която в кемалистка Турция е основната разузнавателна и контраразузнавателна организация, подчинена на премиера и разполагащ с подразделения в по- големите градове. В документ на МАХ, отдел Б, № 3649/29.12.1929 г. на началника на Истанбулския амирлик „А” се дават указания за работата с емигранта Расул- заде, представляващ Кавказката организация, от чиято дейност и вече споделена информация се интересуват Министерство на външните работи на Турция и столичния вилает. Препоръките са за отричане на възможностите за каквато и да е официална подкрепа за дейността на кавказките емигрантски организации, насочени срещу СССР, контрол върху проявите им, същевременно поддържане на връзка с тях и оказване на всевъзможно съдействие при условията на строга конспирация.

В турският Генерален щаб добре разбират обстановката на Кавказ и нейните военно- стратегически измерения. Няколко руско- турски войни дават възможност станалият традиционен театър на военни действия да бъде изучен достатъчно добре.

Още от лятото на 1932 г. кавказкият емигрант Шамил се среща с началника на турското военно разузнаване Надми бей, при което са съгласувани въпроси от взаимен интерес- организиране на военно- разузнавателни пунктове около съветската граница за прехвърляне на агенти. Генералният щаб и военното разузнаване поема под свое покровителство работата по освобождението на Кавказ от руска зависимост, оказване техническа помощ, връзки и предоставяне на средства.

Тук е налице една традиция и приемственост. Саид Шамил е внук на имамът Шамил, възглавявал съпротивата на планинците срещу руските войски. Живял дълго време в Турция, той се явява водеща фигура в кавказката емиграция и възглавява една от влиятелните техни организации- Комитет за азербайджанско обединение. Взима участие в боевете на руско- турския фронт по време на Първата световна война, когато Турция е на страната на Кайзерова Германия. След Брест- Литовския мирен договор опитва да организира кавказката съпротива, но ситуацията се утежнява.

Самата Турция, притисната от антигерманската коалиция е на границата на разпада. След 1920 г. новото турско правителство се обръща към РСФСР с искане за установяване на дипломатически отношения. В Турция пристига руска делегация начело с Фрунзе за преговори по икономически и военно- технически въпроси.

В тази обстановка не може и да става дума за открита подкрепа на сепаратистките движения на кавказците. С тайното изпращане на Шамил в Кавказ се очаква в Чечня и Дагестан да бъде организирано сериозно въстание срещу Съветите.

Заговорът не успява.

Кавказката емиграция се разпилява в Турция, Иран и отчасти Афганистан.

В продължение на столетия тези държави играят съществена роля в живота на кавказците, но те имат и свой собствен опит в държавността и борбата за независимост.

След Гражданската война в Русия в Истанбул е създаден Обединен комитет за борба с болшевиизма, допускането на което е реверанс към генералите Врангел, Деникин, Краснов, Улагай и Шкуро, както и апел към националното самосъзнание на тези народи, призив към създаването от тяхна страна на самостоятелни национално- държавни образувания. Като такива се виждат Украйна, Азербайджан, Грузия, казашките области и прилежаща територия, обединени под общото наименование Планинска република(Дагестан, Чечня и съседните им територии)¹¹.

Саид бей е представен и във френската мисия, където се среща с полковник Корблю, докато в Дагестан се среща с Наджмутин ефенди, представящ се за имам на Северен Кавказ, с когото договаря общи действия.

Грузинци му оказват парична помощ, като в Константинопол от 1925 г. по инициатива на поляците създава Конфедеративен комитет. Когато му поставят самостоятелни задачи извън комитета, той успява да събере сведения, които повтарят общоизвестни факти.

От Запад възлагат надежди на Турция като държава, която има възможност да повлияе върху съдбата на кавказките народи.

Френският консул Дешнер докладва на своето министерство, че Турция може да способства за нова организация в Кавказ благодарение на своето географско положение, родство с мюсюлманската среда и присъствие в миналото.

Специално място намира оценката му, че за усвояване и поддържане на нови територии турското правителство ще бъде принудено да поиска кредити, както, че турците с всички сили се стремят на Запад.

Германският посланик организира прием за журналисти в хотел „Токатлиан“, на който споделя, че Германия с голяма симпатия следи и поддържа успехите на нова Турция с нейния велик лидер.

На заседание на възглавявания от него комитет, пред представители от други диаспори, Шамил информира своите колеги за интереса на германски представители към техните организации и за подготовката на Япония и Германия за нападение над Русия, като изтъква необходимостта от ориентиране към германците.

Шамил смята, че народите на Кавказ, в болшинството си мюсюлмани, са зле настроени към славянското влияние, което съвпада с това на национал- социалистите в Германия.

Дейността на емигрантските организации се активизират с идването на Хитлер на власт. Към влиятелните ръководители на кавказката емиграция германците проявяват засилен интерес. След предварителни срещи с двама немски разузнавачи, единият от

които видимо отличен познавач на Кавказ, на Шамил е организирана вечеря в стопанисвано от германци заведение с Хукес, мениджър на местното представителство на фирмата АЕГ. В Париж по покана на негови съотечественици той агитира за тяхното освобождение и изтъква ролята си на наследник на великия имам.

Връзките с германското разузнаване на Шамил продължава, като за Хукес той готви писмени съображения за организацията на разузнавателната работа в Кавказ. Паралелно от немците били създадени контакти с Карумидзе, Султанов и други, които дори са получили финансиране. Шамил привлича към немците своя съратник Арид бей.

Хукес докладва в Берлин на заместника на Хитлер, Хес. Последният изслушва доклада, като приема да посети лично Турция и подпомогне укрепването на германските позиции.

На връщане Хукес преминава през София, където се намира на визита Гьоринг, на когото също докладва мерките по развитие на герmano- турското сътрудничество. Той изготвя докладна записка за своето ръководство под заглавие „За резултатите и перспективите на разузнавателната работа срещу СССР“, в която обосновава ползите от използването на кавказките емигрантски организации като подходящ материал за разузнаването и свалянето на болшевиизма. В него подчертава добрите връзки, които северокавказците и азербайджанците имат в турските правителствени учреждения и Генералния щаб. Сочни, че азербайджанската партия „Мусават“ притежава най- голям опит за разузнавателна дейност, но изразява мнение, че тя се използва и контролира от френското и полско разузнаване, като ръководителите М.Е. Расул- заде и М. Векилов определя като полски агенти.

Завършилите кавалерийско училище генерал- лейтенанти Шкуро и Улогай също активно поддържат контакти с планинците, с персийците и афганистанците. В бъдеще Шкуро възнамерявал да обедини ресурсите на казаците и тези на планинците от Кавказ, като използва персийската територия¹².

За разпадането на Русия на Смоленско херцогство, Казанско ханство и Казашко кралство мечтае още Наполеон. Гражданската война в Русия съживява тези идеи и влиятелни западни политици си избират за лидер на казашкия сепаратизъм випускника на руската Академия на Генералния щаб генерал- майор Исак Фьодорович Бикадоров.

С негова помощ Пан Пилсудски се виждал бъдещ управник на земите от десния бряг на Днепър до пристанище Одеса и успял да наложи протекторат над цяла Украйна. Казаците получават предложение да бъдат заселени и оземлени в Галиция, Поволжието и Урал, като да бъдат обединени в обща казашка държава начело с Бикадоров.

Президентът на Чехословакия Масарик предлага на казашкия генерал най- висок пост в своя Генерален щаб, ако премине на негова страна с казаците си.

Французите предлагат планинските сепаратисти възможност да се преселят в Алжир.

Другите предложения съвпадат с тези на Пилсудски, като задължението е да бъдат

предадени на Франция правото на железопътно и шосейно строителство по Дон, ползване на пристанище Туапсе, поставяне и експлоатацията на съоръженията на Каспийско- Азовския канал и експлоатацията на Донецкия въглищен басейн. Предлага се и вариант, според който казаците се заселват във Франция по границата с Италия и я охраняват. В случай на война присъединяват отвоювани от Италия земи.

От англичаните с генерал Бикадоров се среща популярният сред арабите специалист по Изтока полковник Лоуренс, който предлага цялото Закавказие, Дагестан, Абхазия и съвременните съветски планински републики да преминат под короната на Нейно Величество, докато с Обединеното кралство съгласува външната си политика. Разработването на полезните изкопаеми, развитието на индустрията, пътното и пристанищно строителство ще бъдат осъществявани със силите и средствата на новата държава, но концесиите съгласувани с английската Корона.

През май 1937 г. полското разузнаване води преговори с турците започват операцията си за доставка на оръжие, предназначено за партизанските формирования, които се очаквало да възникнат в Кавказ след започване на война между СССР и Германия. Във Варшава се намира деецът на Азербайджанския национален център М. Е. Расул-заде, на когото се възлагат надеждите да бъде реализирана отколешната полска мечта за разчленението на Русия, като от нея бъдат откъснати Кавказ, Украйна, Дон, Кубан и евентуално Средна Азия. В началото на 30-те години на XX в. с настоятелното участие на полските сили за сигурност се удава да организира емигрантските национални групи, наречени „Прометей”.

Сред идеите на участниците е необходимостта от разделянето на някогашна Русия, сега на СССР, на независими държави, образувани по етнически признак.

От дейността на организацията се интересуват Италия, Германия, Англия и Япония. В Берлин по инициатива на НСДАП дори е създадена специална научно-изследователска организация¹³.

Германия се опитва да създаде посредством своята агентура и дипломати надеждни връзки, с които да спечели на своя страна всевъзможни местни лидери, чиито подопечни групировки са враждебно настроени към англичаните и французите.

Привлечен е включително мюфтията на Йерусалим Хаджи Мухамед Амин ел Хюсеин, който организира още от 1936 г. Висш арабски комитет. За добре свършената работа по мобилизиране на ресурсите на ислямския фактор в полза политиката на Германия мюфтията получава личната благодарност на Фюрера. Двамата с главата на иракското правителство Ал-Гайлани готвят създаването на иракско-арабска армия, която да поставят под командването на немски офицери.

При планиране кампаниите си на Балканите немците специално отчитат ислямския фактор. Към 1941 г. в Албания той е около 70 % от населението, в Югославия 11% , в Черна гора(Санджак) около 21 %, в Косово и Метохия около 70 %, в Северо-Западна Македония 25- 35 %. Като готви война срещу СССР, фашисткото ръководство на

Германия гледа на него като на „изкуствено и нестабилно обединение“, съставено от огромно число националности, „етнически конгломерат, лишен от вътрешно единство“, за разпадането на които е достатъчно да бъдат привлечени неруските народности. Главна цел на немците се оказва усилването на сепаратистките и националистически настроения в тази страна. Започва формиране на враждебно отношение към съветската власт у местни групи, чиито лидери споделят тези настроения.

Самите групи се съставят главно за сметка на престъпни елементи и ислямски фанатици, които организират терористични акции, унищожават архиви, пропагандират отклонение от военна служба, дезертъорство и измяна, скорошна загуба на Съветския съюз във войната и необходимостта от организирано въстание в неговия тил за съдействие на фашистка Германия.

Известни от този период са антисъветските отряди на чеченецът проф. А. Автурханов, възглавилите създаването на Кабардино-балкарски и Карачаевски национални комитети княз С. Шадов, княз Б. Шаков, К. Бештоков, А. Узденов, А. Пшуков, Т. Тевкешев и др.

За периода 1941-1942 г. в Германия стартира проект за създаване на „национални комитети“- Туркестански, Северокавказки, Азербайджански, Грузински, Арменски и др., като се предвижда измежду техните членове да бъдат съставени правителства, които да поемат властта в освободените от немците „техни страни“.

На 14 ноември, 1944 г. в Прага е създаден Комитет за освобождаване народите на Русия“, оглавен от генерал Андрей А. Власов, който с подкрепата на Хитлер играе ролята на руско правителство в изгнание. На 18 ноември по инициатива на Розенберг в Берлин е организирано „Заседание на представителите на поробените руски народи“

Самите хитлери се отнасят към исляма доста хладно, но оценяват по достойнство неговата мобилизираща роля. В разговор с Гьобелс, Гьоринг заявява: „нямam нищо против исляма, след като той обещава на мюсюлманите рай, когато загинат в бой. Значи тяхната религия е много прагматична и привлекателна за използването им“.

След началото на войната срещу СССР германската стратегическа концепция разглежда Балканите като „южен фланг на Европа“ и „южна тилова зона“.

Главна задача на хитлеристкото главно командване става максимално омиротворяване на този регион, осигуряване на лоялност от страна на местното население и ликвидиране на формиралите се съпротивителни движения.

Под влияние на усташите и техният главатар, назначен от немците за „поглавник“ на Независимата Хърватска държава“ д-р Анте Павелич, през 1941 г. е формиран „Хърватски легион“, съставен от 3895 офицери, унтер-офицери и редници, изпратени през Унгария и Бесарабия на украинския фронт.

През април 1941 г. е създадена хърватско-мюсюлманска милиция, наречена „Гвардията

на Ибрахим”, която има за задача борба срещу четниците на Дража Михайлович в района главно на Грачаница. През декември „Легионът на Хаджиефендич”, ръководено от майора от Югославската кралска армия М. Хаджиефендич. В Северна Босна е създадена „Трета планинска бригада”, ръководена от Х. Милякович. През ноември единицата „Легион гъски”, съставена от 11 батальона с обща численост около 3 000 души. През юли 13- та хърватска планинско- егерска дивизия към войските на СС „Ханджар”. През юни, 1944 г. Хитлер одобрява лично създаване на още една, 23- та СС дивизия на босненските мюсюлмани, наречена „Кама”. За борба с партизанските движения в Албания, в Косово и Метохия и в Македония немското командване привлича до 25 хиляди албанци. През юни 1944 г. от тях е сформирана 21 – ва СС дивизия „Скендербег”. За участие на Източния фронт са създадени мюсюлманския „Туркестански полк”, Кавказко- мохамедански, Грузински и Арменски легиони. През август, 1942 г. е организиран и Волжко- татарски легион, който включва бойци от татарски, башкирски, мерийски, мордовски, чувашки и удмуртски национален произход. По този способ в Полша са създадени 53 полеви батальона, а в Украйна 25. В съставите им са включвани освен привлечени местни, основно бивши руски емигранти и дезертьори от Съветската Червена армия.

Освен обичайната им военна подготовка, легионерите били специално обработвани в националистически дух, както с обещания за изпълнения на великодържавните им фантазии. На туркестанците е обещаван Велик Туркестан, който включва Средна Азия, Казахстан, Башкирия, Поволжието, Азербайджан, Северен Кавказ и част от Западен Китай. В същото време на татарите от Поволжието е внушавано, че те са най- високо образовани, ценени от немското командване и най- уважавани измежду всички тюркски народи.

Изключителна помощ на немците в политическата и пропагандна дейност сред новосформираните източни легиони оказват пантюркистките и панислямистки организации от Турция и намерилите убежище емигранти. Всички получават обещание за сформирание на обща мюсюлманска държава под егидата на Турция. За реализиране на тази цел в Берлин през 1941 г. пристига един от лидерите на тези организации, Нури- паша, където се среща с началника на политическия отдел на германското външно министерство.

В резултат е създаден специален комитет, който да пропагандира пантюркизма.

Във всичките мюсюлмански легиони са назначени молли, които освен с духовния сан са защитени и от съответните воински звания и длъжности. И тук особено място е отредено на личната роля на йерусалимския мюфтия ал- Хюсеин, който между 1942 и 1945 г. има за единствено занимание посещенията на съответните мюсюлмански подразделения при германските СС войски, пред които открито проповядва за „свещенна война”(джихад) срещу неверниците в съюз с Германия. В клетвата, която бойците давали при постъпване на служба задължително присъства „кълна се да се бия в името на Аллах”.

Такива германски формирания се създават и в Крим, като се отчитат местните

особености. Главна роля за провеждане на кримско- татарска националистическа политика била възложена на вестник „Свободен Крим“, започнал да излиза от 11 януари 1942 г. като орган на Симферополския мюсюлмански комитет, чиято задача е разпалване религиозното чувство на бойците.

На 33 януари 1942 г. на едно от заседанията на Комитета е взето решение „вярата и религията трябва да вземат участие в тази свещенна война заедно с немците, защото окончателната победа означава унищожаване на съветската държава, но и свободно следвани религиозните и морални обичаи”.

През ноември 1943 г. бившият командир на Туркестанския легион А. Майер – Мадер предлага на ръководството на СС и Химлер създаването на Тюркски полк в състава на СС. През януари 1944 г. е създаден Източно- мюсюлмански СС полк, станал по- късно основа за създаване на СС дивизията „Нов Туркестан”.

В мюсюлманските части, формирани на национален признак за времето от 1941 до 1945 г. преминават служба и участват в бойни действия около 440 хиляди доброволци- мюсюлмани, араби, индийци, представители на балканските и съветски народи. Част от съединенията са сформирани, организирани и обучавани по собствените места в съответствие с произхода- за арабите Сирия, Южна Гърция, Франция и Тунис; за балканските мюсюлмани Босна и Херцеговина, Косово и Албания; за жители на СССР- Полша, Украйна, Крим, Словакия, Северна Италия и Германия.

Съветските мюсюлмани са включени в части и съединения: от Средна Азия и Казахстан 180 хил. души, от Азербайджан около 35 хиляди, волжки татари- 40 хиляди, кримски татари- 20 хиляди.

И Балканите може да служат за пример, как, като се играе с международналните и междурелигиозните противоречия, може да бъде осигурено и съхранено господството в даден регион.

В основата на немската окупационна политика лягат уменията да бъдат използвани стари настроения. При това на използването на „мюсюлманския фактор” на Балканите се разчита не само за противопоставяне срещу сръбското славянско население. В скрита форма той е оръжие и срещу собствения съюзник- Независимата хърватска държава. Като е включена към нея земи на Босна и Херцеговина, германците постигат необходимия им баланс на властта.

Ако до 1991 г. историографията смяташе завършващите събития на Балканите от Втората световна война като социална революция, но по- вярно е да се говори за гражданска война¹⁴.

При това гражданска война, за която искрите и огъня се поднасят отвън.

От началото на 90- те години на ХХ в., Каспийският регион, част от Русия, включва държавите от Кавказ и Централна Азия, се превръща в място на геополитически борби,

в които участват множество държави.

Регионът е важно стратегическо звено, свързващо Севера и Юга, Русия с Персийския залив и едновременно е източник за снабдяване с нефт и газ пазарите на Европа. Той е център на множество геометрични и геополитически построения, едно от които е „стратегическата енергийна елипса”, която включва с очертанията си Каспийско море и Персийския залив в качеството им на два крупни въгледородни резервоари.

Разпадът на СССР и появата на нови независими държави кардинално променят ситуацията в пост- съветското пространство, като предизвикват промени и в международните отношения.

Към Русия и Иран, от векове определящи ситуацията в региона се добавят и новите Азербайджан, Туркменистан и Казахстан. Страните от Кавказ и Централна Азия излязоха изпод опеката на съюзния център и неочаквано се оказаха в центъра на внимание на водещите страни в света.

Не изостават и САЩ.

През 1997 г. Франкфуртер Алгемайне Цайтунг пише: Преди десет години Кавказ и Централна Азия бяха само заден двор на Съветския Съюз. ...днес придобива ново значение: богатият на нефт регион на Каспийско море попадна в полезрението на други регионални държави и Запада”. САЩ също обявиха този регион за „главно направление на своята външна политика”. Мадлин Олбрайт заяви, че „една от най- главните задачи е да се работи за формирането на този регион”.

Американската стратегия според Зб. Бжезински трябва да се разпростира върху цяла Евразия(Централна Азия, Кавказ, Близкия и Среден Изток), определена от него като „Евразийските Балкани”, а влиянието върху този регион като „ключ към глобалния контрол”. Усилията на САЩ се насочиха към икономическа интеграция и военно-политическо ориентиране на страните от Каспийския регион. Малките страни се превръщат в обект на геополитически манипулации. Идването на Дж. Буш – старши като президент през 1989 г. завари Съветския съюз в състояние на „перестройка”, а светът в състояние на коренни преобразувания.

През 1990 г. Ирак нахлува в Кувейт, като една от целите му е да се превърне в нефтена държава „№ 1”, като ще успее да контролира 20 % от добива на петрол в страните от ОПЕК и 25 % от световния добив.

Реакцията на Буш- старши е „Ще пострада нашата работа, нашият образ на живот, нашата собствена свобода и свободата на обединените държави в целия свят, ако контролът на най- големите нефтени запаси попадне в ръцете на Садам Хюсеин”. САЩ бързат да застанат начело на коалиция от държави, втурнали се да помагат на Кувейт.

Сред страните в случая е и СССР.

Даниел Ергин пише: ..”нефтът остава,...съществена съставляваща на националната мощ, основен фактор в световната икономика, причина за война и конфликти и решаваща сила в международните отношения”.

Основно положение в “нефтената идеология” на САЩ става разбирането, че „нефта и газта са основа на националната сигурност на страната”. Подобен лозунг(Petroleum is amunitin) възниква и в годините на Втората световна война.

Докато едно от главните направления в политиката на САЩ става проникването и укрепването на собствените позиции в Каспийския регион, то ръководството на Русия начело с Елцин уверено заявява: „Русия- това е държава от западния свят, длъжна да бъде част от Запада и длъжна да подражава на Запада в своето развитие”. В същото време САЩ развива двустранните си отношения както с държавите, непосредствено влизащи в този регион, така и с прилежащите им, на първо място с Казахстан, Азербайджан и Грузия.

Представителите на промишлеността при това сякаш изпреварват правителството. В азербайджанската част правото да разработва нефт получи американската фирма „Амоко”. „Шеврон” води преговори разработването на едни от най- крупните нефтени кладенци. През 1993 г. е подписан договор между „Chevron Overgas Petroleum) и държавната „Казахстанмунайгаз”, като се създава създава смесено предприятие „Тенгизшевронойл”. Американската администрация, нефтените компании и транснационални корпорации взаимно се подкрепят.

В началото на 90 те години проблемът Каспий стремително се разпада на цял комплекс с геополитически, геостратегически, геоикономически, културни и правни свойства.

Бил Клинтън продължи започнатата от своя предшественик политика, като през 1994 г. при президента на САЩ бе създадена Междуведомствена работна група по каспийската политика(Inter- Agency Working Group to Focus on Caspian policy), в която влязоха представители на Държавния департамент, Министерството на енергетиката, Министерство на търговията, ЦРУ и Съвета за национална сигурност. Конгресът на САЩ взе решение, че „осигуряването на енергийната сигурност влиза в основните приоритети на външната политика”.

Според професора от Кралския колеж на Канада Хушанг Хасанйари основните цели на Америка в зоната на Каспийско море със завършването на Студената война може да бъдат отслабване позициите на Русия в този регион, получаване на директен достъп до нови източници на енергодобив и енергоносители, неутрализация действията на Китай и Иран, които може да създават множество проблеми на американците.

След 40- те години на ХХ век и в периода на Студената война САЩ отделят най- голямо внимание на териториалните владения на Съветския съюз. Особено значение придават на Украйна и страните от Балтика.

В южните и югозападни региони тяхното внимание е приковано от Турция, Иран и

Пакистан. След разпада на Съветския съюз американците поставят пред себе си четири основни цели:

Разширяване присъствието си в региона на Каспийско море и отслабване позициите на Русия;

Получаване на достъп до нови енергоизточници и енергоносители съвместно с новите независими държави, които като не притежават сили, ще търсят независимост от Русия;

Възпрепятстване възможността новите държави да установят връзки с Китай в качеството му на техен покровител;

Разпространение в новите държави на т.н. „турски модел“.

САЩ си дава сметка, че с осигуряване на присъствието си в региона тя добавя още една възможност за заобикаляне на Иран. Политическата подкрепа за този проект се получава посредством серия от мерки. През 1995 г. държавният секретар на САЩ У. Кристофер заяви, че един от външнополитическите приоритети на страната ще бъде „подкрепата на независимостта на съседите на Русия“. Заместник-министърът на енергетиката Бил Уайт посети страни от Централна Азия, а Сб. Бжезински се среща с президента на Азербайджан Гайдар Алиев, като заяви, че САЩ високо оценява геополитическия потенциал на Азербайджан в стратегически важния район на Кавказ и Централна Азия.

Важността на ресурсите на Каспийския регион е подчертана и в доклада на Белия дом от 1997 г., озаглавен „Стратегия за национална сигурност за новия век“, където се налага виждането за „диверсификация“ на доставките. Според Дж. Мак Дугъл „бъдещите историци ще отбележат 1997 г. като година, когато САЩ започват да реализират геостратегическото значение на Каспийско море и провеждането на съответна собствена външна политика“. Според А. Рашид до 1997 г. САЩ нямат ясен план за достъп до енергоресурсите на този регион.

Едва на 21 юли, с.г. в своя реч в университета „Дж. Хопкинс“ очертава основните щрихи: „Беше модно да се твърди, че в Кавказ и Централна Азия се преиграва „Голямата игра“. Като следствие, това служи за придаване на динамика в развитието на региона, основана на разработването на нефтените и газови находища, което предизвиква конкуренция между развитите държави. Нашата цел е да се постареем да избягваме и препятстваме такъв остарял ход на събитията“.

Хевин Грехам, регионален вицепрезидент на „Shell International Ventures“, за Централна Азия заяви: „В голямата игра“ на XIX в. , когато Русия и Великобритания се борят за господство в Средна Азия, е имало много разговори и политически интриги, но победители и победени така и не са определени. Смята се, че днес Централна Азия не може да си позволи да проиграе в новата версия на „Голямата игра“.

Едновременно се манипулира обективността на количествата, потенциала на Каспийско море, въздействия се върху политици от страните в региона с мощни финансово-икономически ресурси и лостове. В този контекст е възможно в кръга на интересите на различните играчи да бъде и управлението на процеси, които биха могли да породят сериозни проблеми.

Каспийският регион, Кавказ и Централна Азия са червиви с потенциални и реални конфликти: чеченския и кюрдски проблеми, Абхазия и Нагорни Карабах, Афганистан. В Иран са проблемите с иранските азербайджанци, напрегната е ситуацията в Таджикистан. Политическото бъдеще на Азербайджан и Грузия са в мъгла.

Въпросните конфликти не се поддават на решение в кратки срокове, като заставят западните компании и САЩ да търсят приемливи за себе си интереси и форми на участие в процесите. От друга страна, регионалните конфликти, политическата нестабилност и регионалното сътрудничество са се превърнали в мощни лостове, които позволяват на САЩ да влияе осезателно върху ситуацията в региона.

Те и политическата нестабилност се превръщат във възможност за провеждане на дългосрочни политики и инструмент за управление на регионалните процеси.

В същото време лидерите на Прикаспийските държави от състава на ОНД с гордост изтъкват, че стабилността на политическите системи в техните страни зависят от тях, но премълчават, че такава може да бъде постигната, и се постига с международни усилия, финансови инвестиции и хуманитарни решения¹⁵.

Всяка идеология, в това число на терористите, има материална основа.

В основата на всяка идеология стоят материалните условия за живот на хората.

Радикалните идеи, към които, безусловно се отнася и идеологията на тероризма, започва да се развива в онези общества, в които са ниски нивата на качество на живот на част от населението, където са налице лоши социално-икономически условия-споделя специалистът по ислям Садик Саидов, според който тероризмът е отражение на вътрешната борба в обществото.

Фактът, че тероризмът се разпространява най-вече по Юга на Русия се обяснява с това, че социално-икономическите условия и живот са по-лоши, отколкото в други части на Федерацията, откъдето и социалния протест тук се проявява най-силно под образа на тероризъм и екстремизъм.

Използването на исляма пък е свързано с това, че той се явява главна идеология за коренните жители на Кавказ. Терористите съзнателно използват Корана за своите цели, като заимстват от него само аятите, в които се говори за джихад, без да се споменават други, в които пише за мир. Ако в Кавказ имаше по-авторитетна идеология, отколкото ислям, то проповядващите тероризъм биха използвали нея за своите цели и задачи¹⁶.

Днес всеобщата икономическа и финансова криза се отразява на всички, но най- силно върху слабите и нестабилните, най- вече за страните в преход или догонващите другите, каквито са повечето страни в конфликтни региони като Балканите, Близкия Изток, Северна Африка, Кавказ.

Остават спомени от минали величия, стабилност, копнежи по нереализирани идеали. Колкото по-велик е бил един народ в миналото, толкова по-несправедлива му се струва историята- твърди Стефан Цанев¹⁷.

Такова е положението на Балканите.

Може би най- стабилната в икономическо и политическо отношение от последните години, член на НАТО, сред съседите Турция става не особено предсказуема.

Битува мнение, че откакто е на власт Партия на справедливостта и развитието (ПСР) на премиера Реджеп Ердоган, той прави всичко възможно да заличи наследството на Ататюрк и го замени с "обединяващото османско минало". Ликът на Ататюрк и инициалите "ТС" (Република Турция) са махнати от новите държавни ордени и медали. "Тюрбанът е религиозна норма на исляма"- коментира Ердоган по повод влизането на забулени депутатки от неговата партия в Меджлиса, където бе потъпкан непоклатим досега принцип на кемалистката идеология, гарантиращ светския облик на институциите.

Последните социологически проучвания сочат, че в периода на ПСР консервативно настроените хора се увеличили до 75%, а евроскептицизмът е нараснал на 82%. Изборният праг от 10% не бе смъкнат, храмовете на алевитите, които наброяват 18 млн. от 78 млн. население, не получиха статут като джамиите, закрито е духовното гръцко училище. Кюрдите получиха право да изучават майчиния си език, но като свободноизбираем предмет в частни училища и университети. Много журналисти с леви убеждения, получиха тежки присъди и дори доживотен затвор. Стотици активисти от гражданската платформа "Гези парк" остават арестувани като терористи. Ердоган разпорежда смесените студентски общежития да бъдат разделени на мъжки и женски, като призова валиите и полицията да предприемат нужните действия, което те се втурнаха да сторят.

Критично настроени смятат, че вместо да помири раздвоената между кемализма и исляма нация, тези действия разделиха страната на сунити срещу алевити, турци срещу кюрди, ислямисти срещу светски настроени, консерватори срещу модерно мислещи, европейци срещу евразийци.

Броят на убитите при семейно насилие и "изчистване на опетнената чест" туркини се е увеличил 10 пъти. Въвежданият ислямски морал превръща жената в мишена, а нейната сексуалност в "забранен плод". Като кмет на Истанбул Ердоган всъщност не скри ислямистките си убеждения и беше осъден за фундаментализъм на 4 месеца затвор през 1997 г. с пет годишна забрана за политическа дейност.

Същевременно в Турция се помни, че Ататюрк премахна султаната и халифата, като прие закон за проевропейско облекло, забрана на чалмите и фереджетата, с което нареди страната сред първите държави в Европа по граждански права.

В началото на XXI в. в Турция се наблюдава процес на реислямизация и арабизация¹⁸.

Всъщност какво може да прави Турция по отношение на радикалния ислям, както и по доктрини от типа „турцизация“, „ислямизация“ и „паносманизъм“ тепърва ще видим.

Може да се види какво е правила до сега.

В книгата си дългогодишният дипломат и български разузнавач Д. Вандов признава: „В икономическо отношение през последните години Турция отбелязва много сериозен напредък и се превръща в просперираща и привлекателна за чуждите инвестиции. Енергетиката, промишлеността, особено военната, строителството и други отрасли са в разцвет. Страната разполага с големи подземни богатства, благоприятни природни условия, плодородна земя, огромни водни ресурси и трудолюбиво население. Фактор, благоприятстващ развитието на обществото и икономиката е респекта и уважението към Конституцията, законите и полицията.

Но същевременно предупреждава, че през последните години в Турция процъфтяват идеите на пантюркизма и мюсюлманския фундаментализъм, че част от политическия елит на страната гледа на България като на свой вилает и ратува за разширяването на Турция в границите на някогашната Османска империя. Аспирациите на пантюркистите към земите на всички балкански народи са колкото налудничави, толкова и опасни. В съвременни условия концепцията е доразвита с идеите за „външните турци“, като основни нейни проводници са Алпасан Тюркеш и проф. Неджметин Ербакан.

Има призови и спорове за европейско бъдеще за Турция.

Вандов смята, че до сега Турция не се приема поради следните причини: кюрдски и кипърски проблеми; реакционна вътрешна политика; голяма част от територията не е в Европа; усилващи се пантюркистки идеи и организации; разпространение на идеите на мюсюлманският фундаментализъм и др. Не може да бъдат положителни оценките и за по-широк период поведението на Османска Турция. След Освободителната война враждебността към българите и младата им държава продължава. Те смятат, че българските земи само временно са откъснати и те скоро отново ще ги владеят. Берлинския договор от 1878 г. дава правото на султана-халиф да бъде и духовен лидер на мюсюлманите, живеещи в България. Работата на турските разузнавателни служби срещу България се облагодетелства от около 1 млн. турци, напуснали българските земи, техни съплеменници и турско езични.

Като се възползват от това, турската дипломация и разузнаване активно започват да се месят във вътрешните работи на България. Съобразно политическата обстановка се формират основните цели и задачи:

Тюркоезичното и друго мюсюлманско население у нас да бъде затворено в себе си и настройвано срещу България;

Стремеж това население да придобие статут на турско малцинство с право на турски училища и културни институти;

Създаване на турска партия;

Влизане на представители на това малцинство в органите за сигурност и отбрана;

Искания за широка местна автономия;

Насаждане на вражда между християни и мюсюлмани;

Разпалване на изселнически настроения и дух;

Изучаване на турски език;

Постигане едновременно на турско- османска и мюсюлманска идентичност;

Запазване традицията децата да бъдат кръщавани с турски имена;

Създаване на турска автономия на българска територия¹⁹.

След края на Първата световна война турското разузнаване създаде на българска територия турски нелегални националистически организации, използвани и за разузнавателни цели. Най- активната, „Туран“, освен активна националистическа развива също подривна и шпионска дейност, закрыта през 1934 г. от правителството на Кимон Георгиев. Създадената от турското военно разузнаване е „Алтън Орду“, в която членуват само млади, грамотни мюсюлмани, които се обучават на военно дело е закрыта през 1927 г. от правителството на А. Ляпчев. След Първата световна война е създаден и „Мюсюлмански учителски съюз“, просъществувал до 1929 г. Същевременно до 1934 г. в българското Народно събрание са избирани тюркоезични депутати. Към края на 1937 г. българската ДС е установила значителна турската агентура.

По време на Втората световна война турското разузнаване дава приоритет на военните цели. През 1941 г. са разкрити турски шпионски групи в Добрич, Ст. Загора, Свиленград в посолството в София, както и консулствата в Пловдив, Бургас и Варна. След нея геополитическата обстановка в света коренно се променя. Налице е сблъсък между САЩ и СССР. Започва Студената война. Силна антибългарска дейност се развива и в турското училище в Шумен „Нюваб“, от където се подбират и обучават кадри за турските разузнавателни цели.

Там през 1948 г. е разкрита една от най- големите турски разузнавателни резидентури в

България, ръководена от Осман Калъч. Осъден на смърт, по-късно той е разменен през 1964 г. за задържан в турски затвор български военен разузнавач. Българското контраразузнаване разкрива турски шпионски групи в Плевен, Русе, Свищов, Търговище и в други градове.

Към 1946 г. турските дипломати и разузнавачи успяват да развърнат мрежа от дружества и организации на тюрскоезечните българи в Плевен, Шумен, Русе, Свищов, Никопол, Търговище, Добрич, Кърджали, Пловдив и др. с младежки и дамски секции. Основните им цели се свързват с изпълнение на задачите на турската дипломация и разузнаване.

През 1961 г. е създаден Съвет за национална безопасност на Турция под ръководството на Президента, чиято задача е да координира и контролира силовите ведомства. Разузнаването и контраразузнаването са обединени в структура, известна под името МИТ, чието ръководство се определя от президента и ръководи от министър-председателя. Най-важното звено в МИТ е Управлението за психологическа отбрана, което провежда разузнавателна и подривна дейност в страни, където живеят т.н. външни турци. Важна задача става създаване на националистически нелегални организации в България. През 1970 г. подобна група организира 300 мюсюлмани да нападнат кметството и РУ на МВР в Мадан. Месеци по-късно 1500 души организира нападение в махала Крастава, Велинградско. През 1972 г. в с. Сърница при стълкновение е убит униформен служител.

Масови безредици са организирани в множество селища на Родопите.

За периода 1970- 1980 г. българските служби разкриват 20 шпионски групи на МИТ в България²⁰.

От идването в Турция на власт на партията на Ердоган неговите и на външният му министър Давутоглу нескрито проповядват въвеждането на ислямистки норми в управлението на страната. Претенциите към възстановяване на влиянието, засега, в земите, принадлежали на Османска Турция някога, днес напълно суверенни и международно признати държави става тенденция.

Теорията на конфликтите сочи, че независимо от окраската, броя на страните-участници, те най-често имат за предмет дълбоко скритите причини за овладяване и държани на материални и нематериални ресурси.

В тази битка, световна, регионална или вътренационална, обществена по своя привидно определен периметър често се разпространява, дава отражение и дори е склонна да обхваща нови и нови ареали на своите проявления.

Така е било в миналото, но и днес нещата не са се променили.

Само играчите са привидно нови, формите и методите, които използват са станали по-рафинирани.

Основните изводи, които се налага са:

В основата на конфликтите в района на Черно, Каспийско и Азовско море, в Средна Азия, Близкия и Среден изток общото е стремжът за овладяване територии, богати на енергийните източници, през които преминават енергийни трасета и други комуникации;

В тези конфликти, които имат своите исторически корени и традиции активно участват индивидуални и групови играчи, често оплетени в сложни взаимоотношения;

Традиционно те използват, всеки според ранга, възможностите и целите си тези конфликти;

Национализмът, сепаратизмът, иредентизмът, религиозната окраска или идейно-политическа окраска и тероризмът в тях отражение, външно проявление на интересите и целите на участниците в конфликтите, но и удобен инструмент;

Заинтересовани, следователно виновни за конфликтите, са основно политиците и олигарси, световни и местни елити. Последните често се привличат за лобисти или поставят в зависимост.

Залогът е твърде голям- присъствие, влияние и може би, защо не, претенции за хегемония, в районите, богати на газ, нефт и други природни богатства.

Националните, етнически и религиозни конфликти, с тях и тероризмът, са само средство.

„Голямата игра” с пореден номер продължава.

05.01.2014